

În cauza Vermeire împotriva Belgiei¹,
Curtea Europeană a Drepturilor Omului, constituită conform articolului 43 (art. 43) din
Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale (Convenția)²
și conform clauzelor pertinente regulamentului său³, constituită în Marea Cameră formată
din următorii judecători:

Dnii R. Ryssdal, președinte,
Thór Vilhjálmsson,
Dna D. Bindschedler-Robert,
Dnii B. Walsh,
A. Spielmann,
J. De Meyer,
S.K. Martens,
A.N. Loizou,
J.M. Morenilla,

Precum și Dnii M.-A. Eissen, grefier, și H. Petzold, grefier adjunct,

După ce a deliberat în Camera Consiliului la 27 mai și 24 octombrie 1991,

Pronunță următoarea hotărâre, adoptată la 24 octombrie 1991:

PROCEDURA

1. Cauza a fost deferită Curții de către Comisia Europeană a Drepturilor Omului (Comisia) la 11 iulie 1990, în termenul de 3 luni prevăzut în articolele 32 par. 1 și 47 (art. 32-1, art. 47) din Convenție. La originea cazului se află o plângere (nr. 12849/87) îndreptată împotriva Regatului Belgiei și cu care cetățeană acestui Stat, Dna Astrid Vermeire, sesizase Comisia la 1 aprilie 1987 în temeiul articolului 25 (art. 25).

Cererea Comisiei face trimitere la articolele 44 și 48 (art. 44 și 48), precum și la declarația prin care Belgia recunoștea jurisdicția obligatorie a Curții (articolul 46) (art. 46). Ea are ca obiect obținerea unei decizii cu privire la situația cauzei care demonstrează o încălcare de către Statul pârât a cerințelor articolelor 8 și 14 (art. 8, art. 14).

2. Răspunzând invitației făcute în conformitate cu articolul 33 par. 3 d) din Regulament, reclamanta și-a manifestat dorința de a participa în instanță și și-a desemnat avocatul.

3. Camera care urma să fie constituită era compusă din Dl J. De Meyer, judecător ales de naționalitate belgian (articolul 43 din Convenție) (art. 43), și din Dl R. Ryssdal,

Nota grefierului:

1. Cazul are nr. 44/1990/235/301. Primele două cifre arată poziția din anul introducerii plângerii, ultimele două de pe lista cuprinzând cazurile cu care Curtea a fost sesizată și pe lista cuprinzând plângerile inițiale corespunzătoare (la Comisie)

2. Amendat prin articolul 11 din Protocolul nr. 8 (P8-11), care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1990

3. Amendamentele la regulament intrate în vigoare la 1 aprilie 1989 se aplică în speță

președintele Curții (articolul 21 par. 3b) din Regulament). La 27 august 1990, în prezența grefierului, Dl R. Ryssdal a tras la sorți numele celorlalți 7 membri, respectiv Dl Thór Vilhjálmsson, Dna D. Bindschedler-Robert, Dl B. Walsh, Dl A. Spielmann, Dl S.K. Martens, Dl A.N. Loizou și Dl J. M. Morenilla (articolul 43 *in fine* din Convenție și articolul 21 par. 4 din Regulament) (art. 43).

4. În calitate de președinte al Camerei (articolul 21 par. 5 din Regulament), dl. Ryssdal i-a consultat, prin intermediul grefierului, pe agentul guvernamental belgian (Guvernul), pe delegatul Comisiei și pe avocatul reclamantei cu privire la necesitatea unei proceduri scrise (articolul 37 par. 1). Conform ordonanței pronunțate în consecință grefierul a primit memoriile reclamantei la 7 februarie 1991 și cele ale Guvernului la 18. La 13 martie, delegatul Comisiei l-a informat că se va exprima oral la audieri.

5. La 9 aprilie, secretarul Comisiei a **produs** anumite documente din procedurile anterioare; grefierul i le-a solicitat conform instrucțiunilor președintelui.

6. După ce a consultat prin intermediul grefierului, pe cei care urmau să se prezinte la 12 octombrie în fața Curții 1990, președintele a fixat la 23 mai 1991 data audierii (articolul 38 din Regulament).

7. Audierea a avut loc în public la Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg. Curtea a ținut anterior o ședință pregătitoare.

Au compărut:

- din partea Guvernului
dl. Lathouwers, secretar administrație -jurist
Ministerul Justiției agent,
Dna F. Huisman, avocat, avocat;
- din partea Comisiei
dl. H. Danelius, delegat;
- din partea reclamantului
dl. K. Van Hoecke, avocat avocat.

Curtea a audiat declarațiile lor precum și răspunsurile la întrebările Dlui Huisman din partea Guvernului, ale Dlui Danelius din partea Comisiei și ale Dlui Van Hoecke din partea reclamantei.

ÎN FAPT

I. Împrejurările speței

8. Dna Astrid Vermeire, de naționalitate belgiană locuște la Bruxelles. Ea este recunoscută ca fiind copilul natural a lui Jérôme Vermeire, decedat celibatar în 1939. El era fiul defuncților Camiel Vermeire și Irma Vermeire născută Van den Berghe, care au mai avut alți doi copii, Gérard și Robert. Ei au murit în 1951 și respectiv, în 1978, primul celibatar și fără urmași, al doilea având doi copii din căsătoria sa, Francine și Michel.

9. Bunei reclamantei, care au crescut-o după moartea tatălui ei, au murit ambii fără a lăsa testament *ab intestat*, Irma Vermeire Van den Berghe la 16 ianuarie 1975 și Camiel Vermeire la 22 iulie 1980. Deoarece moștenitorii bunicii au rămas coproprietari până la moartea bunelului, cele două moșteniri au fost lichidate și distribuite nepoților legitimi, Francine și Michel, într-o singură procedură. Astrid Vermeire a fost exclusă în conformitate cu fostul articol 756 din Codul Civil (vezi paragraful 13 de mai jos).

10. La 10 iunie 1981 ea a sesizat tribunalul de primă instanță din Bruxelles cu o petiție de ereditate. Printr-o hotărâre din 3 iunie 1983, tribunalul i-a recunoscut aceleași drepturi precum și urmașilor legitimi ai moștenirilor în cauză.

El se baza în special pe paragraful 59 din hotărârea pe care Curtea Europeană a pronunțat-o la 13 iunie 1979 în cauza Marckx (seria A nr. 31, p. 26). Conform lui „interzicerea discriminării pe plan succesorial între copii legitimi și naturali [era] în ceea ce privește drepturile de moștenire a fost formulată destul de clar și precis în hotărâre pentru a permite tribunalului național să o aplice direct în cauzele aduse în fața lui”.

11. În rezultatul recursului nepoților legitimi din 23 mai 1985 Curtea de Apel din Bruxelles a modificat această decizie. Ea menționa în special că:

„deoarece articolul 8 (art. 8) include obligații negative care interzic imixtiunea arbitrară a Statului în viața privată și de familie a persoanelor care trăiesc pe teritoriul său, el enunță o regulă suficient de precisă și completă care capătă un caracter direct aplicabil, dar nu este la fel atunci când articolul 8 (art. 8) include pentru Statul belgian obligația pozitivă de a elabora un statut juridic conform principiilor pe care aceste dispoziții a Convenției o enunță; (...) deoarece la acest moment Statul belgian dispune de multiple mijloace dintre care poate să aleagă pentru a îndeplini acest imperativ, această dispoziție nu mai este suficient de precisă și completă și trebuie să fie interpretată drept o obligațiune pentru puterea legislativă și nu puterea judiciară.”

Curtea de Apel a refuzat în consecință orice efect direct la pasajele din hotărârea Marckx privind dreptul de succesiune al copilului natural în ceea ce privește părinții tatălui copilului natural care l-a recunoscut.

12. Fiind de acord cu motivele acestei hotărâri, corespunzătoare de altfel propria jurisprudență, Curtea de Casație a respins la 12 februarie 1987 recursul reclamantei.

II. Dreptul intern pertinent

13. Fostele articole 756 și 908 ale codului civil prevăd:

Articolul 756

„Copiii naturali nu sunt moștenitori; legea nu le acordă drepturi asupra bunurilor tatălui sau mamei decedați doar dacă ei au fost recunoscuți legal. Ea nu le acordă nici un drept asupra bunurilor părinților tatălui sau mamei lor.”

Articolul 908

„Copiii naturali nu vor putea primi nimic prin donație *inter vivos* decât ce li se acordă cu titlu de „succesiune”.

14. Aceste dispoziții au fost abrogate de o lege din 31 martie 1987, intrată în vigoare la 6 iunie, care, de asemenea, introducea în codul civil un nou articol 334 în termenii căruia

„Oricare ar fi modul de stabilire al filiației copii și urmașii lor au aceleași drepturi și obligații față de mama și tatăl lor și pe rudele de sânge și cele din căsătorie, și tatăl și mama și rudele lor de sânge și cele din căsătorie vor avea același drepturi și obligații față de copii și pe urmașii copiilor.”

15. În calitate de lege tranzitorie, articolul 107 din lege prevede:

„Dispozițiile prezentei legi sunt aplicabile copiilor născuți înainte de intrarea sa în vigoare și încă în viață la acea dată, însă fără a avea nici un drept cu privire la succesiunile care au avut loc anterior:

Cu toate acestea, validitatea actelor și partajelor făcute până la intrarea în vigoare a acestei legi care ar fi atribuit unui copil născut în afara unei căsătorii drepturi superioare celor recunoscute de dispozițiile abrogate de prezenta lege.”

16. Trebuie, de asemenea, luate în considerație articolele 718, 724 și 883 din Codul Civil:

Articolul 718

„Succesiunile funcționează după moarte.”

Articolul 724

(text în vigoare la momentul decesului buniciei)

„Moștenitorii legitimi vor primi bunuri, drepturi și acțiuni legale ale defunctului, cu obligația de a plăti taxele de moștenire. Copiii naturali și Statul trebuie să obțină un ordin judecătoresc pentru posesie în conformitate cu procedurile care trebuie determinate.”

(text în vigoare la momentul decesului bunelului)

„Moștenitorii legitimi vor primi în ceia ce privește dreptul de posesie, drepturi și acțiuni legale ale decedatului, cu obligația de plată a tuturor datoriilor moștenirii. Copiii naturali și Statul trebuie să obțină un ordin judecătoresc pentru posesie în conformitate cu procedurile ce trebuie determinate.”

(text reieșit din legea de la 31 martie 1987)

„Moștenitorii vor primi în ceia ce privește dreptul de posesie, drepturi și acțiuni legale ale decedatului, cu obligația de plăti datoriilor moștenirii. Statul trebuie să obțină un ordin judecătoresc pentru posesie în conformitate cu procedurile specificate mai jos.”

Articolul 883

„Fiecare comoștenitor va fi considerat ca fiind succesor unic și imediat al întregii proprietăți incluse în partea sa sau care i-a revenit după vinderea la licitație și nu a avut în posesie alte bunuri decât cele din succesiune.”

PROCEDURI ÎN FAȚA COMISIEI

17. În plângerea sa din fața Comisiei de la 1 aprilie 1987 (nr. 12849/87), Dna Astrid Vermeire s-a plâns de faptul că jurisdicțiile belgiene i-au negat statutul de moștenitor al bunelor săi. Ea a afirmat că a suferit în consecință o ingerință discriminatorie în exercitarea dreptului ei de respectare a vieții private și de familie, care nu era compatibil cu articolul 8 combinat cu articolul 14 (art. 14+8) din Convenție.

18. La 8 noiembrie 1988, Comisia a declarat plângerea admisibilă. În raportul său din 5 aprilie 1990 (articolul 31) (art. 31), ea a ajuns la concluzia că deciziile litigioase nu au încălcat articolele în cauză în ceia ce privește moștenirea bunicii (șapte voturi contra șase), însă le-au încălcat în ceia ce privește averea bunelului (unanimitate). Textul integral al opiniei Comisiei și opiniile parțial disidentă conținute în raport sunt prezentate în anexa acestei hotărâri.¹

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 14, COMBINAT CU ARTICOLUL 8 (art. 14+8)

19. Reclamanta s-a plâns de faptul că a fost exclusă din drepturile de moștenire a averii bunelor din partea tatălui. Ea a invocat articolele 8 și 14 combinate (art. 14+8) din Convenție, în termenii cărora:

Articolul 8 (art. 8)

Nota grefierului: Din motive de ordin practic textul nu va apărea decât în ediția tipărită (volumul 214-C din seria A din publicațiile Curții), dar oricine îl poate procura de la grefă.

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în executarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 14 (art. 14)

« Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație. »

Reclamanta a subliniat faptul că prin hotărârea Marckx din 13 iunie 1979, Curtea Europeană a considerat că este incompatibil cu aceste texte, pentru că fiind discriminatorie, lipsa totală de drepturi de succesiune doar motivul că legătura de filiation era „naturală” între unul dintre reclamânți și rudele apropiate de pe linia mamei, (seria A nr. 31, p. 26, par. 59). După părerea Dnei Vermeire, tribunalele naționale ar fi trebuit să aplice articolele 8 și 14 (art. 14, art. 8) la transmiterea dreptului de moștenire interpretate astfel; cel puțin puterea legislatorului belgian trebuia să ofere legii din 31 martie 1987 efect retroactiv datei hotărârii în cauză care a modificat legislația incriminată (vezi paragrafele 14 și 15 de mai sus).

20. Curtea a menționat că în cauza Marckx principiul securității juridice scutea Statul belgian de a pune din nou în cauză acte sau situații juridice anterioare pronunțării hotărârii (aceeași hotărâre, pp. 25-26, par. 58) .
În speță, este vorba de averea bunicii care a decedat înaintea bunelului decedat până la acea dată.

A. Succesiunea bunicii

21. Conform reclamantei, succesiunea bunicii sale nu putea fi considerată anterioară datei de 13 iunie 1979. Data decesului era într-adevăr 16 ianuarie 1975, însă partajul, care era singurul în stare să determine natura și mărimea pretențiilor moștenitorilor, nu s-a realizat decât după hotărârea în cauză, împreună cu moștenitorii direcți ai bunelului.

22. Succesiunea Irmei Van den Berghe a fost deschis după decesul acesteia și moștenitorii ei „legitimi” au fost anunțați de acest lucru (articolele 718 și 724 din Codul Civil, par. eatul 16 de mai sus) .

Fără îndoială el a fost închis doar după 13 iunie 1979, însă datorită naturii sale declarative partajul a avut efect doar începând cu data decesului, și anume 16 ianuarie 1975 (articolul 883 din Codul Civil, ibidem) .

Astfel, este vorba deci de o situație juridică anterioară pronunțării hotărârii Marckx; nu e posibil de a o pune din nou în cauză.

B. Succesiunea bunelului

23. În ceea ce privește succesiunea bunelului, reclamanta a pretins că autorităților belgiene le revine să asigure ansamblul de operații preliminare partajului în conformitate cu articolele 8 și 14 (art. 8, art. 14) pe care Curtea Europeană le-a interpretat în hotărârea Marckx. În opinia sa, ele ar fi putut să-și îndeplinească îndatoririle prin aplicarea directă a acestor articole sau printr-o modificare legislativă, retroactivă în caz de necesitate.

24. Guvernul a subliniat că nu contestă principiile ce reies din hotărârea Marckx. Cu toate acestea, el consideră că aceste principii au impus Statul belgian să modifice în profunzime statutul juridic al copilului născut în afara căsătoriei. Această responsabilitate a avut un impact exclusiv asupra puterii legislative care era unicul organ care putea să dispună în deplină măsură de libertate de alegere pusă la dispoziția Statului a mijloacelor utilizate în sistemul juridic național pentru îndeplinirea anagajamentului care reieșeau din articolul 53 (art. 53) (aceeași hotărâre, pp.25-26, par. 58). Articolele 8 și 14 (art. 8, art. 14) fiind insuficient de precise și complete cu privire la punctele controversate în speță nu au fost în consecință pregătite pentru aplicarea directă de către tribunalele naționale.

Guvernul a susținut în continuare că legislatorul nu putea fi criticat de lipsa de promptitudine. El a fost sesizat de un prim proiect de reformă la 15 februarie 1978 (hotărârea Marckx citată anterior, Seria A nr. 31, p. 25, par. 57). Faptul că au fost necesare mai mult de nouă ani pentru punerea în executare poate fi explicat atât prin complexitatea recunoscută a problemei cât și prin precauția Parlamentului. Cu rectificări parțiale și fragmentare, acesta din urmă a preferat o revizuire globală și sistematică care se extindea, în special, la problema delicată a statutului unui copil adulterin. S-a chibzuit mult asupra limitelor temporale care trebuiau date acestor noi dispoziții; în final, grija pentru securitatea juridică ce trebuia păstrată în interesul familiilor, terților și Statului, împreună cu temerea că vor urma un număr mare de procese l-a făcut să nu dea legii din 31 martie 1987 un efect de retrospectivă (vezi par. 15 de mai sus).

25. Hotărârea Marckx a considerat discriminatoare lipsa totală de moștenire, bazată doar pe caracterul „natural” al legăturii de înrudire (pp. 25 și 26, par. 56 și 59).

Aceste constatări se refereau la faptele care erau atât de apropiate de cele ale prezentei cauze încât se potrivesc de asemenea în cazul succesiunii litigioase deschise după pronunțarea sa.

Nu este clar ce ar fi putut împiedica Curtea de Apel din Bruxelles și apoi Curtea de Casație să se conformeze concluziilor din hotărârea Marckx după exemplul tribunalului de primă instanță: regula care inetrzicea discriminarea Astrid Vermeire nu era nici neclară și nici incompletă în raport cu verișorii ei Francine și Michel, o discriminare fondată pe caracterul „natural” a legăturii de rudenie care o unea *...cu cujus?*.

26. O remaniere globală a legislației, cu scopul modificării în profunzime și într-un mod coerent a ansamblului de drept cu privire la filiație și succesiune, nu era deloc necesară drept o condiție prealabilă indispensabilă cu privire la Convenție, așa cum a fost interpretată de Curte în cauza Marckx.

Libertatea de alegere recunoscută Statului în ceea ce privește mijloacele de îndeplinire a îndatoririlor sale în conformitate cu articolul 53 (art. 53) nu poate să-i permită să suspende aplicarea Convenției așteptând completarea unei asemenea reforme, încât să oblige Curtea să respingă în 1991, pentru o succesiune deschisă la 22 iulie 1980, plângeri identice celor pe care le-a primit la 13 iulie 1979.

27. Fiind sesizată cu o cauză asemănătoare celei prezente, în conformitate cu articolele 6 și 6 bis din Constituția belgiană conform cărora belgienii sunt egali în fața legii și trebuie să se bucure fără discriminare de drepturile și libertățile care le sunt recunoscute, Curtea de Arbitraj din Belgia, *a dit pour droit* bazându-se în special pe hotărârea Marckx: „fostul articol 756 din Codul Civil, menținut în vigoare în virtutea articolului 107 din legea din 31 martie 1987, încalcă articolele 6 și 6 bis „citate anterior” așa cum se aplică în succesiunile deschise începând cu 13 iunie 1979” (hotărârea nr. 18/91 din 4 iulie 1991, cauza Verryt împotriva Van Calster și soților, publicată în „Moniteur belge/Belgisch Staatsblad” la 22 august 1991, pp. 18144, 18149 și 18153).

28. În mod similar poate fi constatat faptul că excluderea reclamantei din moștenirea bunelului ei Camiel Vermeire, a încălcat articolul 14 din Convenție în combinație cu articolul 8 (art. 14+8).

II. CU PRIVIRE LA APLICAREA ARTICOLULUI 50 (art. 50)

29. În termenii articolului 50 (art. 50),

„Dacă decizia Curții declară că o decizie sau o măsură dispusă de o autoritate judiciară sau de oricare altă autoritate a unei Părți contractante este în întregime sau parțial în opoziție cu obligațiunile ce decurg din (...) Convenție și dacă dreptul intern al acelei Părți nu permite să se steargă decât incomplet consecințele acestei decizii sau ale acestei măsuri, decizia Curții acordă, dacă este cazul, părții lezate o reparație echitabilă.”

Dna Vermeire a solicitat în primul rând o indemnizație de 40 175 787 franci belgieni (FB) care era echivalentă cu partea ei din cele două întâetăți de moștenire litigioase, după deducerea dreptului de succesiune și adăugând procentele care trebuiesc achitate de la data celor două decese. Ea a solicitat, de asemenea, 2 486 399 FB cu titlu de cheltuieli și costuri pentru procedurile în fața tribunalelor naționale și a organelor din Strasbourg.

30. Pentru Guvern, hotărârea în sine trebuia să constituie o satisfacție echitabilă dacă Curtea a considerat o încălcare a Convenției. În nici un caz nu se putea să se încredințeze în cifrele înaintate de către reclamantă, deoarece ele se bazau doar pe declarațiile de succesiune, documente unilaterale și fragmentare.

31. Împreună cu Comisia, Curtea a considerat că reclamanta a suferit un prejudiciu material, suma căruia este echivalentă părții din averea bunelului ei pe care ar fi primit-o

în cazul în care ar fi fost „nepoata” lui legitimă. Pentru a calcula despăgubirea, vor trebui luate în considerație drepturile de succesiune care se cuvin și de interesele *échus*.

32. Cu toate acestea, problema aplicării articolului 50 (art. 50) nu este în cauză deoarece Guvernul contestă faptul că indicațiile furnizate de către Dna Vermeire pentru că anumite cheltuieli pretinse par a fi supuse revizuirii în baza prezentei hotărâri. Astfel ea trebuie să fie **оставлять без рассмотрения**.

DIN ACESTE MOTIVE CURTEA

1. Hotărăște, cu opt voturi contra unu, că Statul belgian nu avea obligația să pună din nou în cauză succesiunea Irmei Van den Berghe;
2. Hotărăște, în unanimitate, că excluderea reclamantei din succesiune lui Camiel Vermeire a încălcat articolul 14 din Convenție combinat cu articolul 8 (art. 14+8);
3. Hotărăște, în unanimitate, că problema aplicării articolului 50 (art. 50) nu poate fi discutată; în consecință,
 - a) amână discutarea acestei chestiuni;
 - b) invită Guvernul și reclamanta să adreseze în scris Curții, în termen de trei luni, observațiile cu privire la această problemă și, în special, să aducă la cunoștință orice acord la care ar ajunge;
 - c) amână procedura ulterioară și împuternicește președintele Curții să stabilească data dacă va fi cazul.

Redactată în limbile franceză și engleză, apoi pronunțată în ședință publică la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg la data de 29 noiembrie 1991.

Semnat: Rolv Ryssdal
Președinte

Semnat: Marc-André Eissen
Grefier

La prezenta hotărâre, se anexează, conform articolului 51 par. 2 (art. 51-2) din Convenție și articolului 53 par. 2 din Regulament opinia parțial disidentă a Dlui Martens.

Parafat: R. R.

Parafat: M.-A. E.

OPINIA PARȚIAL DISIDENTĂ A JUDECĂTORULUI MARTENS

(Traducere)

1. Moștenirile combinate ale bunelor reclamantei au fost împărțite la mult timp după pronunțarea sentinței Curții în cauza Marckx. Cu toate acestea, distribuția a fost realizată conform articolului 756 din Codul Civil belgian; astfel doar copiii unchiului reclamantei au beneficiat și reclamanta a fost exclusă. Ea a contestat decizia. În conformitate cu hotărârea Marckx ea a revendicat o parte egală din cele două moșteniri în virtutea articolului 14 din Convenție, combinat cu articolul 8 (art. 14+8). Jurisdicțiile belgiene au refuzat totuși să anuleze partajul.

2. Fostul articol 756 nu recunoștea pentru un copil „natural” nici un drept *ab intestat* asupra bunurilor părinților tatălui sau mamei lor. În paragraful 59 din hotărârea Marckx, Curtea a notat că această „absență completă a dreptului de urmaș” încălca articolul 14, combinat cu articolul 8 (art. 14+8). Este adevărat că astfel ea nu se pronunța, la drept vorbind, asupra faptului de a ști dacă o parte diferită pentru copiii legitimi și copiii „naturali” ar fi compatibilă cu aceste dispoziții. Totuși motivul său (în special în paragrafele 40 și 41 la care face referire paragraful 55) implică vădit că în această materie egalitatea totală evită discriminarea.

În consecință, doar partajul moștenirilor bunelor reclamantei din care ei îi revenea o parte egală cu cea a verișorilor ei, era compatibilă cu cerințele articolului 14 combinat cu articolul 8 (art. 14+8). Iată de ce, în fond, sunt de acord cu par. 25 din hotărârea de față.

3. Din contra, regret că sunt nevoit să nu fiu de acord cu cele constatate de majoritate conform cărora a existat o încălcare doar în ceea ce privește succesiunea bunului. Majoritatea susține că doctrina Marckx se aplică doar dacă „deschiderea succesiunii” are loc după 13 iunie 1979, data pronunțării hotărârii Curții în această cauză, consider că aceasta se aplică tuturor moștenirilor în care partajul averii nu a fost finalizat până la acea dată.

4. Această divergență de opinii provine din decizia Curții cu privire la „efectul temporal” al hotărârii Marckx (par. 58) care dispune:

„(...) principiul securității juridice (...) dispensează Statul belgian de pune din nou în cauză acțiunile și situațiile juridice anterioare pronunțării hotărârii prezente.”

Problema este de a ști cum trebuie interpretată această soluție.

5. Evident majoritatea este de părerea că este de prisos de demonstrat faptul că Curtea se referea la dreptul național: constatarea sa conform căreia moștenirea bunicii sale reprezintă o situație juridică anterioară pronunțării hotărârii Marckx în sensul deciziei menționate (paragraful 22 din prezenta hotărâre) se bazează, doar pe principiile dreptului belgian, fără alte formalități ale procesului.

Cu toate acestea, în hotărârea sa Marckx, Curtea trebuia să știe

1. că Belgia nu era unicul Stat membru al Consiliului Europei în care dreptul de moștenire făcea discriminări în ceea ce-i privește pe copiii „naturali” (1);
2. că în consecință, hotărârea sa avea repercursiuni și asupra altor State membre; și
3. că există, în materie de dreptul de succesiune, diferențe între sistemele juridice ale Statelor membre (2). Prin urmare, este indicată o interpretare autonomă a deciziei.

6. Cu toate acestea, o întrebare: dreptul comparat nu arată el oare că „deschiderea succesiunii” sau „decesul of the de cuius” servește deseori drept punct de plecare determinant pentru dispozițiile tranzitorii în domeniul dreptului cu privire la succesiune (3) și nu trebuie deci de presupus că unul din aceste momente va juca același rol pentru interpretarea autonomă a deciziei Curții? Nu mă îndoiesc de faptul că această întrebare provoacă un răspuns negativ.

7. Mai întâi și este evident că formula utilizată de către Curte (vezi paragraful 4 de mai sus) desigur nu este cel mai firesc mod de a exprima idea că pentru efectul temporal al doctrinei Marckx data deschiderii succesiunii defunctului of the de cuius trebuie să fie determinantă.

8. Cu toate acestea există un moment mai important: chiar prin natura sa, decizia prevede limitarea efectului retroactiv care, așa cum Guvernul belgian l-a evidențiat în cauza Marckx (vezi paragraful 58 din hotărârea Marckx), este specific unei decizii judiciare. Hotărând că în această cauză se impunea o asemenea limitare, Curtea răspundea avertismentului Guvernului belgian conform căruia, dacă nu există o restricție a Curții (4)

„hotărârea ar fi făcut neregulate mai multe partajuri ale moștenitorilor; (...) interesații pot să le conteste în fața tribunalelor (...)” (ibidem) (5).

Formularea hotărârii Curții este evident similară cu cea a îndemnurilor Guvernului. Astfel este probabil că dispensând Belgia (și alte State membre în care copiii „naturali” sunt încă discriminați)

„de a pune din nou în cauză acțiunile și situațiile juridice anterioare pronunțării prezentei hotărâri în cauză”,

Curtea a căutat să evite consecințele dezastruoase semnalate de Guvern limitând retroactiv al hotărârii, într-un asemenea mod încât noua doctrină nu se va aplica asupra acestor succesiuni care au fost deja totalmente partajate. Termenii „a pune din nou în cauză” susține această interpretare. Același lucru se întâmplă cu expresia „acțiuni și situații juridice anterioare”, care sugerează că răspunzând Guvernului, Curtea a menționat că nu era necesară acordării dreptului la moștenire, nici anularea actelor (notariale) ale partajului și de a pune din nou în cauză situațiile juridice care, în acest

timp, le-a avut drept bază (precum proprietatea bunurilor provenite din fostele averi și vândute de un moștenitor anterior care le-a primit în urma partajului).

9. Există un argument suplimentar, și în opinia mea, decisiv, în favoarea interpretării hotărârii sugerate în articolele 3 și 8. Hotărârea Marckx se referea la discriminarea privind copiii „naturali” și „mesajul” ei implică faptul că ea fiind în totalitate injustă, nu putea fi tolerată.

Cu toate acestea, el cerea evident o interpretare strictă: trebuie desigur luată în considerație, dacă e posibil, securitatea juridică (în sensul prevenirii „dezordinii” juridice), însă dacă menținerea unei „injustiții fundamentale” constituie prețul care trebuie plătit pentru a ajunge la aceasta, este tolerabil doar dacă este absolut inevitabil.

Menținerea unei injustiții solicită o justificare. Ea nu poate să aibă loc decât în interesele terților. Posibilitatea de a anula chiar și partajele închise vor afecta situația terților care au obținut proprietatea bunurilor ce aparțineau înainte moștenirii. Iată de ce Din acest motiv trebuie limitată retroactivitatea: trebuiau protejate interesele terților.

Interesele terților, nu cele ale copiilor „legitimi”. Desigur, în cazul în care cujus averii a murit înainte de pronunțarea cauzei Marckx, se poate spune că copiii „legitimi” erau în drept să conteze (6) să nu partajeze averea cu copiii „naturali”. Cu toate acestea, o asemenea așteptare era fundamental incorectă și astfel nu merita nici o protecție. Interesele nu puteau servi drept justificare a acordului Curții în continuarea injustiției.

10. Toate acestea duc la concluzia that it stands to reason - indeed, that it is a requirement of justice - that where, după 13 iunie moștenirea bunicii reclamantei nu a fost încă partajată astfel încât interesele terții părți nu erau în pericol și era încă posibil de aplicat noua doctrină și în consecință să se asigure copilului „natural” o parte egală din moștenire, aceasta trebuia făcut. Conform, hotărârii Curții în ceea ce privește efectele temporale ale hotărârii Marckx nu există nici o necesitate și nici o justificare care să facă diferența în această privință între moștenirea bunicii și cea a bunelului.

NOTĂ

1. În ceea ce privește dreptul de moștenire din jurul anului 1976, a se vedea International Encyclopedia of Comparative Law, IV, capitolul 6 (H.D. Krause), pp. 6-125 și urm.

2. A se vedea, spre exemplu, M. Verwilghen E.A., Régimes matrimoniaux, successions et libéralités (Droit international privé et droit comparé) 1979, I, pp. 110 și urm.

3. A se vedea spre exemplu articolul 8 din Convenția de la Haga cu privire la conflictele legilor în domeniul formelor de завещательные распоряжения:

„prezenta Convenție se aplică în orice caz în care testatarul a decedat după intrarea sa în vigoare.”

În raportul său cu privire la proiectul de convenție, Batiffol a notat în ceea ce privește o dispoziție similară:

„Aceasta este soluția cea mai frecventă în **сравнительное право [правоведение]**” C'est la solution la plus fréquente en droit comparé”. (Actes et documents de la IXe session, III, p. 27).

În contextul prezent, este interesantă citarea unei alte observații extrase din același raport: „textul Comisiei de Stat viza data deschiderii testamentului. Această expresie a fost înlocuită de data decesului testatarului deoarece anumite țări, printre care și Marea Britanie, ignoră noțiunea de deschidere a testamentului.”

4. Aparent Guvernul n-a analizat, totuși, o decizie precum cea pe care a pronunțat-o Curtea.

5. Astfel este utilă examinarea celor dispuse de textele originale. A se vedea mai întâi memoriul Guvernului (cauza Marckx, seria B nr. 29, p.87), în care Guvernul, amintindu-și de faptul că în dreptul belgian perioada relevantă de limitare este de treizeci de ani, a concluzionat spunând:

„Toate aceste partajuri puteau în fi consecință redeschise.”

Subliniind „insecuritatea și desordinea pe care o cauza această posibilitate”. A se vedea în același context și aproximativ în aceiași termeni ce a spus Consiliul Guvernului audienței în fața Curții:

„Toate aceste partajuri puteau fi **remis en cause** în fața tribunalelor” (ibidem, pp.123-124).

6. În acest context, nu pot să mă abțin să notez că în cursul audierii cauzei Marckx, consiliul reclamanților a indicat Curții că începând cu 1908, mai multe proiecte de lege au fost introduse în scopul stabilirii unei egalități între copiii „legitimi” și „naturali” însă fără vreun succes (vezi cauza Marckx, seria b nr. 29, p.111).